

NORGES HØYESTERETT

Den 24. april 2006 avsa Høyesterett kjennelse i

HR-2006-00684-A, (sak nr. 2005/1796), straffesak, anke,

A

(advokat Anders Brosveet)

mot

Den offentlige påtalemyndighet

(Kst. statsadvokat Svein Holden)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Øie**: Saken gjelder tolkningen av straffeloven § 317 om heleri og reiser særlig spørsmål om det gjelder noe krav om at det lovbruddet utbyttet stammer fra, må konkretiseres.
- (2) Ved tiltalebeslutning 2. februar 2005, som gjaldt åtte personer, ble A av Oslo statsadvokatembeter satt under tiltale for blant annet overtredelser av straffeloven § 162 første ledd, jf. andre ledd om grov narkotikaforbrytelse og § 317 første ledd, jf. tredje ledd om grovt heleri. Grunnlaget for tiltalen for grovt heleri, som er det forholdet vår sak gjelder, lød slik:

”I perioden desember 2003 til 20. april 2004 disponerte han ca. 500.000 kroner i kontanter som var utbytte av straffbare handlinger.”
- (3) Ved Oslo tingretts dom 6. mai 2005 ble A dømt for blant annet grov narkotikaforbrytelse til en straff av fengsel i fem år og seks måneder. A ble frifunnet for tiltaleposten om grovt heleri fordi tingretten ikke fant det tilstrekkelig bevist at de aktuelle midlene stammet fra en eller flere straffbare handlinger.
- (4) A og flere av de andre tiltalte, samt påtalemyndigheten anket dommen til Borgarting lagmannsrett. Påtalemyndighetens anke gjaldt blant annet frifinnelsen av A for grovt heleri.
- (5) Borgarting lagmannsrett avsa 25. oktober 2005 dom, som i forhold til A har slik domsslutning for straffekravets del:

”5. A, født 00.00.1982, dømmes for overtredelse av straffeloven § 162 første og annet ledd, straffeloven § 162 første ledd og straffeloven § 317 første ledd jf tredje ledd og for de forhold som er rettskraftig avgjort i Oslo tingretts dom av 6. mai 2005 – alt sammenholdt med straffeloven § 62 og § 63 annet ledd – til en straff av fengsel i 6 – seks – år og 3 – tre – måneder. Straffen er en fellesstraff med resttiden fra Eidsivating lagmannsretts dom av 14. juni 2002, jf straffeloven § 54 nr. 3.

Til fradrag i straffen kommer 521 – femhundreogtjueen – dager for utholdt varetektsfengsel.”

- (6) A ble dessuten dømt til å tåle inndragning av en bil og 30.000 kroner i kontanter. Ankesaken, som også gjaldt den grove narkotikaforbrytelsen, ble satt med lagrette.
- (7) A og to andre tiltalte anket til Høyesterett over flere sider av lagmannsrettens dom. Bare anker fra A og en av de medtiltalte over lovanvendelsen og saksbehandlingen knyttet til lagmannens rettsbelæring om forståelsen av straffeloven § 317 ble tillatt fremmet. Den medtiltalte har senere trukket sin anke.
- (8) *Jeg er kommet til at anken ikke kan tas til følge.*
- (9) Straffeloven § 317 retter seg dels mot heleri i tradisjonell forstand, og dels mot det som i dag gjerne omtales som hvitvasking av penger. Domfellelsen av A gjelder heleri i tradisjonell forstand, hvor den straffbare handling består i å motta eller skaffe seg eller andre del i ”utbytte av en straffbar handling”, jf. første ledd første punktum.
- (10) Deler av rettsbelæringen til lagretten ble protokollert. Anken retter seg mot den delen av rettsbelæringen som gjaldt kravet om at utbyttet må stamme fra en straffbar handling. Denne delen av rettsbelæringen lød slik:

”Når loven krever at utbyttet må stamme fra en straffbar handling, innebærer det at straffbarhetsvilkårene for den bakenforliggende handling må være oppfylt.

Spørsmålet er hvordan dette vilkåret nærmere er å forstå. Et sentralt spørsmål er om loven skal tolkes slik at det er et krav om at utbyttet skal kunne tilbakeføres til en eller flere bestemte straffbare handlinger. Min forståelse av denne lovbestemmelsen er at det ikke kan oppstilles noe vilkår om at utbyttet skal kunne tilbakeføres til konkrete straffbare handlinger – for eksempel konkrete tyverier, ran eller narkotikaforbrytelser.

Det som må bevises, er at utbyttet – i dette tilfellet pengene – stammer fra en eller flere straffbare handlinger. Påtalemyndigheten har bevisbyrden, og det gjelder samme beviskrav her som ellers i strafferetten. I denne saken er de bakenforliggende lovbruddene – altså de lovbruddene påtalemyndigheten hevder at utbyttet stammer fra – ikke konkretisert. Spørsmålet blir da hvordan påtalemyndigheten skal oppfylle sin bevisbyrde.

Når den bakenforliggende handlingen ikke er identifisert, blir bevistemaet ikke hvilke konkrete handlinger som har gitt grunnlag for utbyttet. Bevistemaet må da være om det kan utelukkes at de midlene det er tale om, kan stamme fra lovlige kilder, for eksempel inntekt, formue/oppsparte midler, gave eller ulike former for lån. For at det skal kunne konkluderes med at midlene stammer fra en eller flere straffbare handlinger, må lovlige kilder kunne utelukkes. Beviskravet er her – som ellers i strafferetten – strengt. Kan det ikke utelukkes at midlene har en lovlig kilde, er det ikke grunnlag for domfellelse.

Ved vurderingen av om de midlene det her er tale om, kan stamme fra lovlige kilder, må det foretas en konkret og individuell vurdering i forhold til hver enkelt tiltalt.

I denne saken har det vært mye bevisførsel knyttet til finansiering av biler m.v. Dersom det ikke kan utelukkes som en rimelig mulighet at de midler det er tale om, stammer fra lovlige kilder, må dere svare nei.

Dersom det heller ikke kan utelukkes at midlene stammer fra ran eller andre vinningsforbrytelser som de tiltalte er domfelt for, kan de heller ikke domfelles for denne heleriposten.

...”

- (11) Forsvareren har anført at rettsbelæringen gir uttrykk for en uriktig forståelse av straffeloven § 317. Riktignok stiller § 317 ikke noe absolutt konkretiseringskrav. Men i et tilfelle som dette – hvor tiltalen gjelder heleri av penger – skal det etter forsvarerens syn vanskelig gjøres å bevise at pengene er utbytte av en straffbar handling uten at det samtidig føres bevis for hva slags type straffbar handling det dreier seg om. Det kan ikke være tilstrekkelig til å domfelle for heleri at den tiltalte har en uforklarlig formue, anføres det. Da blir bevisbyrden i realiteten snudd.
- (12) Aktor har bestridt at det er feil ved rettsbelæringen.
- (13) Ordlyden i § 317 stiller ikke noe uttrykkelig krav om bevis for at utbyttet stammer fra en konkret straffbar handling. Spørsmålet er om et slikt krav likevel må innfortolkes.
- (14) Tidligere hadde heleribestemmelsen et begrenset anvendelsesområde; det måtte dreie seg om en gjenstand som var ”fravendt noen ved en forbrytelse”. Etter sikker rett stilte straffebudet den gang ikke noe krav om konkretisering av den straffbare handlingen, jf. blant annet NOU 1982: 25 Narkotikalovbrudd, ran og heleri, som på side 55 oppsummerer rettstilstanden slik:

”Betegnelsen ”forbrytelse” i lovteksten står i motsetning til ”forseelse” og innebærer ikke noe krav om at gjenstandene skal tilbakeføres til en *bestemt* forbrytelse. Dette følger direkte av lovens ordlyd og har hverken i rettspraksis eller teori vært ansett som tvilsomt.”
- (15) Heleribestemmelsen ble endret ved lov nr. 76/1993. Formålet var å utvide anvendelsesområdet, jf. Ot.prp. nr. 53 (1992–93) side 3. Hvitvaskingsalternativet, som jeg tidligere har omtalt, ble tatt inn i loven. Og objektet for den straffbare handling ble utvidet: Avgjørende er nå om utbyttet stammer fra en straffbar handling – det er ikke lenger noe krav at det stammer fra en forbrytelse hvor eiendomsrett er krenket.
- (16) Selv om formålet med lovendringen var å utvide anvendelsesområdet i § 317, er det ikke uten videre gitt at straffebudet etter lovendringen på alle punkter skal tolkes like vidt som det ble tolket tidligere. Særlig må det tas i betraktning at bestemmelsen endret karakter vesentlig. Fra å være et forholdsvis konkret straffebud, er det nå allerede etter sin ordlyd meget generelt og vidtrekkende.
- (17) Jeg nevner i denne forbindelse at inndragningsbestemmelsen i straffeloven § 34, som også gjelder utbytte fra en straffbar handling, er forstått slik at det kreves en nærmere konkretisering. At ordlyden er sammenfallende, er imidlertid ikke avgjørende.

- (18) Så vidt jeg kan se, er det ikke uttalelser i forarbeidene som tyder på at det ved lovendringen var meningen å innføre noe krav om konkretisering. Tvert imot har følgende uttalelse om skyldkravet i Ot.prp. nr. 53 (1992–93) side 27 interesse:

”Den delen av gjerningsbeskrivelsen som i første rekke kan skape problemer i forhold til skyldkravet, er vilkåret om at det må gjelde utbytte fra en straffbar handling. Det kreves ikke at gjerningspersonen vet eller bør vite hvilken konkret straffbar handling utbyttet stammer fra, eller hva slags type straffbar handling det er tale om; det er nok at vedkommende vet eller bør vite at utbyttet stammer fra en eller annen straffbar handling. ...”

- (19) Det følger av det såkalte dekningsprinsippet, som blant annet kommer til uttrykk i straffeloven § 42, at det er en nær sammenheng mellom gjerningsbeskrivelsen og skyldkravet i et straffebud. For at forsett skal kunne konstateres må gjerningspersonen som hovedregel være klar over alle momenter som gjør at gjerningsbeskrivelsen i straffebudet er oppfylt. Uten klare holdepunkter for det motsatte er det etter mitt syn ikke naturlig å tolke heleribestemmelsen slik at beviskravet skal trekkes lenger enn hva den tiltaltes skyld må dekke. Uttalelsen i forarbeidene peker da klart i retning av at det heller ikke etter lovendringen gjelder noe krav om konkretisering av den straffbare handling som utbyttet stammer fra; det må være tilstrekkelig at påtalemyndigheten beviser at utbyttet stammer fra en eller annen straffbar handling.
- (20) I Ot.prp. nr. 8 (1998–1999) side 31, jf. side 28, jf. NOU 1996: 21 side 25, som gjelder inndragning av utbytte, og som riktignok er ”etterarbeider” i forhold til spørsmålet i vår sak, uttales det uten forbehold at det etter straffeloven § 317 ikke kreves at det kan konkretiseres hvilken straffbar handling utbyttet som har vært objekt for heleri eller hvitvasking, stammer fra. Også i juridisk teori synes oppfatningen å være at det ikke gjelder noe krav om konkretisering, jf. blant annet Bratholm/Matningsdal, Straffeloven med kommentarer side 848 med videre henvisninger.
- (21) Min konklusjon er etter dette at § 317 ikke stiller noe krav om at den straffbare handling som utbyttet stammer fra, må konkretiseres.
- (22) Jeg kan heller ikke se at det må foreligge objektive holdepunkter for arten av den straffbare handling for at det skal kunne anses bevist at utbyttet stammer fra en straffbar handling. Bevisspørsmålet må avgjøres etter en konkret helhetsvurdering hvor også andre momenter enn lovbruddets art kan være av betydning. Slik vår sak lå an i lagmannsretten, var det etter mitt syn ikke feil å angi bevistemaet som et spørsmål om det kan utelukkes at de midler det er tale om, kan stamme fra lovlige kilder.
- (23) Slik jeg ser det, innebærer ikke en slik angrepsmåte at det legges til grunn en omvendt bevisbyrde i strid med uskyldspresumsjonen i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 nr. 2. Det gikk klart frem av rettsbelæringen at påtalemyndigheten måtte bevise utover enhver rimelig tvil at utbyttet ikke kunne stamme fra lovlige kilder, og at beviskravet er strengt. Lovlige midler er oftest enkelt å spore. Dersom den tiltalte ikke kan fremskaffe bevis som i en viss grad underbygger at utbyttet stammer fra lovlige kilder, må dette kunne være et bevismoment i den samlede vurderingen, jf. lignende betraktninger i Strandbakken, Uskyldspresumsjonen side 544 til 545.
- (24) Etter mitt syn dreier det seg heller ikke om en uspesifisert anklage i strid med EMK artikkel 6 nr. 1, jf. 6 nr. 3.

- (25) Forsvareren har videre anført at det under enhver omstendighet er en feil at rettsbelæringen ikke gjorde rede for hvilken betydning det har i forhold til straffeloven § 317 dersom de aktuelle midler skulle stamme fra ubeskattede inntekter. A hevdet for lagmannsretten at han hadde fått penger fra andre familiemedlemmer, og det var ikke noe tema hvorvidt pengene stammet fra ubeskattede inntekter. Rettsbelæringen skal ta opp spørsmål den konkrete sak reiser, og er ikke ment å gi en uttømmende redegjørelse for alle de spørsmål det enkelte straffebud kan reise. Slik bevissituasjonen var, var det ingen feil at rettsbelæringen ikke omtalte ubeskattede midler.
- (26) Forsvareren har også gjort gjeldende at det er en feil at rettsbelæringen ikke ga uttrykk for at den tiltalte skal frifinnes for heleri dersom midlene stammet fra konkrete handlinger han selv har begått. Jeg kan ikke se holdepunkter i lagmannsrettens dom for at det ble funnet bevist – eller sannsynliggjort – at A selv har begått de aktuelle handlinger, og går derfor ikke nærmere inn på dette spørsmålet.
- (27) Min konklusjon er at rettsbelæringen ikke gir uttrykk for en uriktig rettsoppfatning. Anken må forkastes.
- (28) Jeg stemmer for denne

K J E N N E L S E :

Anken forkastes.

(29)	Dommer Stabel:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(30)	Dommer Coward:	Likeså.
(31)	Dommer Bruzelius:	Likeså.
(32)	Dommer Lund:	Likeså.
- (33) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

K J E N N E L S E :

Anken forkastes.